

Dette værk er downloadet fra Slægtsforskernes Bibliotek

Slægtsforskernes Bibliotek drives af foreningen Danske Slægtsforskere. Det er et privat special-bibliotek med værker, der er en del af vores fælles kulturarv omfattende slægts-, lokal- og personalhistorie.

Støt Slægtsforskernes Bibliotek – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug. Videre publicering og distribution uden for husstanden er ulovlig.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sønderjydsk

MÅNEDSSKRIFT

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland
ved H. Neumann og Christian Stenz

INDHOLD:

W. Christiansen: *Mester Godskalk Eriksen*
Asger Nyholm: *Tønder seminarium på sprogvskripternes tid*
Hjalmar Petersen: *Hvordan får trækfuglene årets signal til opbrud?*
Fortegnelse over dagbladsartikler 1951
H. Lausten-Thomsen: *Lokalhistorisk kursus og Historisk Samfund for Sønderjylland*

Sønderjydsk månedsskrifts ekspedition: Museumsinspektør H. Neumann, Åstrupvej, Haderslev.
Viceskoleinspektør Chr. Stenz adresse er: Chr. Paulsen skolen, Flensborg

A S
C. Andresen
AABENRAA
Telefon 3333
Jern- og Staalforretning

Jern, stål, rør, sanitet
tlf. 3054 flere linier
J. P. Top's eff. A-S
Aabenraa

Blomster siden 1874
Carl Hass jun.
»NIZZA«
Telefon 2104 - Aabenraa

HEJMDAL

Landsdelens Blad

Niels A. Nielsen & søn
Farve- og Tapethandel
Telefon Aabenraa 3128
Indehaver H. H. Nielsen

All i Møbler

Ferdinand Nielsen
Kolonial . Vine . Delikatesser
Tlf. 2750 . Åbenrå

J. Thorsmark
Indeh.; Brdr. Thorsmark
Storegade 10 . Aabenraa
Telefon 2673
Ure & Optik

MØBELgården
ST. TORV AABENRAA TLF 2227

Privattelefon 2191

Margarinefabrik . Åbenrå

„PRIMA“
Kulimport & Skibsfart A-S
Aabenraa Telefon 311

DANSK MASKINPLAG A/S
(Jørgen M. Hansen)
Aabenraa Telf. 2044

Læg kursen til
Lorenz Hansen jun.

Åbenrå

Frøcontoret

(for undersøgt Markfrø)
(Grundlagt 1887)
KOLDING

Leveringer under Statsfrøkon-
trollens selvvirkende Kontrol
Antager Frøavlere

Haslev
Gymnasium

Kostskole for Drengene

Eksamensret til Mellemskole-, Reel-
og Studentereksamen.

Alle Oplysninger ved Hen-
vendelse til

Peter Kæstel
Rektor, Haslev

Sønderjydsk
Tæppefabrik

A. R. KJÆRBY A/S
HØJER

Graasten Bank A/S
Kontortid 9--12 & 2-4
Lørdag 9-1
GRAASTEN

Folkebanken
for Als og Sundeved
Sønderborg

Tønder Apotek
Forbindsstoffer

GRAM
KØLEANLÆG

Brødrene Gram A/S
Vojens

Graasten
Andelsslagteri

A-S FAXE KALKBRUD
Frederiksholmens Kanal 16 Telefon Central 9123
JORDBRUGSKALK
97 pCt. kulsur Kalk i Varen, som den leveres
ca. 100 pCt. passerer 1 mm Sigte

Mester Godskalk Eriksen

Kristian den Andens tro kansler

AF W. CHRISTIANSEN

Næppe nogen person i Vestslesvig har haft et så rigt og betydningsfuldt virke inden for fortidens diplomati som *Godskalk Eriksen*, en adelsmand, hvis slægt gennem århundreder har haft sæde på Kogsbøl i Emmerlev sogn.

Han levede, da middelalderen ebbede ud, da gennemgribende forandringer indvarslede en ny tid. Der var spænding i luften, spænding inden for kirken, mellem kongen og adelen, og denne ætling af den berømte Rosenkrands-slægt kom med i de forskellige opgør.

Som så mange af datidens adelsmænd fik han sin uddannelse i udlandet. Han tog magistergraden fra universitetet i Köln, hvor han i 1507 havde ladet sig indskrive.

Efter sin tilbagekomst til hjemlandet blev han kongelig sekretær, og i 1514 forlenede Kristian den Anden ham med kirken i Højer, så han fik præsentationsrettighed over den.

Og det var ret naturligt, at denne unge adelsmand, der vandt stor indflydelse hos kongen, kom til at overvære kroningsfærden i Stockholm i 1520.

Han anede vel næppe, at de flere dages festligheder skulle blive afløst af det afskyelige blodbad, der skulle bringe så megen sorg i svenske adelshjem.

Om Godskalk Eriksen har vist åbenlys misfornøjelse over for denne misgerning, er tvivlsomt, for da kongen forlod Sverrig, indsatte han som bekendt et regeringsråd over landet, og her fik denne danske adelsmand sammen med ærkebiskoppen Gustav Trolle, Didrik Slaghek og andre sæde, ja, han blev kongens kansler, fik det kongelige segl, og i over halvtredie år beklædte han dette hverv.

Da Sverige efterhånden gled ud af kongens hænder, og den nordiske union for sidste gang blev bragt til ophør, måtte kansleren også rømme landet. Han havde dog forinden fra Gulland anmodet Kristian den Anden, der var gået i landflygtighed, om hurtigt at sende hjælp.

Hvis kongen i betimelig tid vil skaffe undsætning, skrev han, vil de holde ud så længe, de har noget at spise og drikke, og halsen er i behold, men kan der ikke sendes hjælp, beder han om tilladelse til at

overgive øen til den fyrste kongen måtte bestemme sig for, for uden kongens samtykke, råd og vilje vil de intet gøre.

Mester Godskalk forlod dog øen. Han havde besluttet at foretage en pilgrimsrejse til apostel Jakobs grav i Compastella i Spanien og havde aflagt det løfte, at han ikke ville nyde kød, inden han havde haft lejlighed til at holde andagt på dette hellige sted.

På tilbagerejsen over Nederlandene traf han her Kristian den Anden, og da kongens gamle kansler, Klavs Petersen, netop var afgået ved døden, fik mester Godskalk nu denne plads, og det blev hans opgave at føre de mange forhandlinger, den landflygtige konge førte.

Han opholdt sig ofte hos den kongelige familie på slottet Zwynærde, og han var netop der, da dronning Elisabeth døde. Af frygt for luthersk påvirkning blev den danske tjenerstab afskediget. Kongebørnene blev anbragt i Mecheln under personligt tilsyn af den afdøde dronnings faster, regentinde Margrete, der var datter af kejser Maximilian.

Mester Godskalk, der stadig holdt fast ved pavekirken, fik dog lov til at følge med, dog blev det ham ikke tilladt at undervise prinsen, som han hidtil havde gjort. Den unge kongesøn skulle have en lærer efter dette lands manér og efter kejserlig majestæts vilje og mening.

Kongen nærrede stadig håb om at genvinde sit rige, men da han stadig var i pengetrang, og han også var kommet i miskredit hos den kejserlige svoger, blev planen om et togt til Danmark ikke til virkelighed.

Kansleren tilskyndede dog kongen at drage af sted så snart som muligt, og han tilrådte ham ikke at slutte nogen overenskomst; det ville kun forhale sagen. I et brev til kongen, der jo ofte var på rejser, skrev han, at der er ikke mange slesvigere, der vil følge hertug Frederik ind på Gottorp. Kongen må stole på sine gamle venner og ikke følge folks løse tale; modstanderen har kun respekt for magt.

Men stridighederne mellem kejseren og Frankrig, hvor Italien også blev revet med, bevirkede, at kongen ikke kunne stable en hær på benene.

Så indtraf en meddelelse fra Danmark, at der var planlagt en almindelig rejsning, og man ventede at kongen ville sende nogle tusinde mænd.

Det blev kanslerens opgave at træde i forhandling med forskellige førere af landsknægtene, og han fik bl. a. et løfte fra Skotland, at man her ville stille 4—5000 mand til rådighed.

Med disse hvervede skotter skulle mester Godskalk så personlig forsøge et angreb på Bergen, hvor man regnede med, at de tyske købmænd hurtigt ville falde til føje.

Hvis planen ikke foreløbig kunne blive udført, skulle kansleren drage omsorg for, at der udrustedes et stort antal kaperskibe, der kunne drive deres hærværk langs Norges kyst. Mester Godskalk kom dog ikke på dette krigstogt.

Man indgav dog stadig kongen håb om en generobring af de nordiske riger, dog måtte det ikke gerne komme til et alvorligt brud mellem kejseren og ham.

„Med Guds hjælp skal Eders Nåde da vel komme til sine riger og lande igen“, skrev han.

Kongen kom da også til sine riger og lande, men næppe på den måde, Mester Godskalk havde ment.

Kansleren havde gennem sine forhandlinger med kejser Karl fået løfte om pengehjælp til kongen, og kejseren havde indvilliget i at udstede breve til alle fyrster om at være kongen behjælpelig, når hans tropper drog gennem landene på rejsen mod nord.

Og efter at kongen over for sin kejserlige svoger ydmygt havde gjort afbigt for sin lutherske vildfarelse og igen var blevet optaget i den katolske kirke og efter en del besværligheder havde fået en lille flåde udrustet, drog han i efteråret 1531 på togt mod Norge.

Mester Godskalk blev i Bryssel hos den unge prins Hans, og da kejseren året efter tog ham med til Regensburg, fulgte kongens kansler med, og her modtog han en skrivelse, at det norske rigsråd havde hyllet prinsen som faderens efterfølger.

Men så kom ulykkesdagen i august 1532, da Kristian den Anden førtes som fange til Sønderborg slot, og for Mester Godskalk, der så nøje havde været knyttet til kongen, blev dette selvfølgelig et hårdt slag, og der skulle komme en begivenhed, der gjorde sorgen endnu tungere. Dagen efter kongens tilfangetagelse døde den håbefulde prins Hans. Mester Godskalk kunne nu ikke mere vente at komme i hoffets tjeneste i sit hjemland. Han trådte i kejser Karls råd, og dermed tog et nyt kapitel i hans brogede bog sin begyndelse.

Han kom til at foretage mange diplomatiske forhandlinger og rejser i det vidtstrakte habsburgske rige, snart var han i det ene, så i det andet land, men til Norden kom han ikke.

Ganske vist var det planlagt, at han under Grevens fejde skulle rejse sammen med den nederlandske flåde, der var udset til at bringe København undsætning under dens belejring.

Fra vor historieundervisning ved vi dog, at den udsultede hovedstad måtte overgive sig. Han kom heller ikke denne gang til Danmark.

Mester Godskalk skulle dog snart få andet at varetage. Der udbrød atter krig mellem Frankrig og Habsburgerne, og denne konflikt stillede

store krav til en gesandt. Han var en sygdomshærged mand, og datidens besværlige rejser måtte tage på kræfterne. Da han i 1544 var på hjemrejsen fra fredsforhandlingerne i Crespy, indhentede døden ham i den lille belgiske by Valenciennes. Han segnede under tro udøvelse af sin gerning.

Nogle år i forvejen havde han som gunstbevisning fået ret til medlemskabet af domkapitlet i Mainz.

Kong Kristian den Tredie havde i den anledning givet Mester Godskalks broder Iver, der sad hjemme på Kogsbøl, lov til at forlade landet, for at han som vidne kunne være med til at bekræfte, at broderen var af adelsslægt i fjerde led. Men det er næppe sandsynligt, at Godskalk, der jo var en ivrig katolik og tilmed en tro tjener af den fængslede konge, har aflagt sit hjemland et besøg. Det vides, at han sendte grev Kristoffer af Oldenburg en skrivelse, hvori han bad ham om hjælp til at skaffe ham erstatning for de i Slesvig tabte besiddelser, og her har han vel nærmest tænkt på rettighederne i Højer, som af Frederik den Første var blevet overdraget til Caspar Fuchs.

Det var forøvrigt også denne, der som kongelig gesandt bragte kong Kristian den Tredie dødsbudskabet om mester Godskalk. Han havde nemlig været på sendefærd i Belgien. — —

I 1613 gled Kogsbøl ud af Rosenkrands'ernes hænder, og under de efterfølgende ejere forfaldt gården mere og mere.

Allerede i 1706 tales der om tilgroede grave omkring en vold, der skjuler fængselsmure. Under opførelse af Kogsbøl Ladegård i 1820-erne blev så dette herresædes skæbne endelig besejlet.

I dag findes der kun et af brede grave omgivet græsbevokset voldsted på det sted, hvor mester Godskalks vugge stod, og hvor talrige medlemmer af Danmarks mest berømte adelsslægt har haft deres hjem.

Vestk. 23. 1. 51.

Tønder seminarium på sprogreskripterens tid

AF ASGER NYHOLM

Seminarieret i Tønder var i det første hundredår af sin eksistens et tysktalende seminarium.

Da provst Balthasar Petersen i den anden halvdel af det 18. århundrede begyndte at uddanne lærere og siden ved testamentariske gaver sikrede sig, at denne læreruddannelse blev fortsat i hans ånd, faldt det

ham som en mand af tysk uddannelse og tysk kultur ikke ind, at seminariet ikke skulle uddanne tysktalende lærere.

Og denne tradition blev fortsat. Endnu i de årtier, „da Sønderjylland vågnede“, fastholdt seminariet det tyske sprog. Det skyldtes først og fremmest forstanderen, professor Bahnsen. Han var angelbo, uddannet i Kiel og Berlin. Han var en loyal dansk embedsmand og stod i det bedste forhold til kong Christian VIII., med hvem han ofte mødtes på dennes baderejser til Før. Men som helstatsmand krævede han plads for det tyske kulturelement i hertugdømmerne. Han modsatte sig de forslag, der blev fremsat, om at gøre seminariet tvesproget, så det også kunne forsyne de dansktalende sogne i Slesvig med lærere. Derimod havde han intet imod, at man oprettede et dansksproget seminarium andetsteds. Der var da også planer om at lægge et dansk seminarium i Vonsbæk. Det skyldtes Christians VIII's død og treårskrigen, at dette ikke blev til noget.

Efter treårskrigen satte man fra dansk side ind med et kraftigt forsøg på at styrke det danske sprogs stilling i Mellemslesvig. Ved de såkaldte sprogreskripter indførtes der blandet kirkesprog og dansk skolesprog i de mellemslesvigske sogne.

Tønder seminarium fik til opgave at uddanne lærere til disse egne. — Den opgave kunne seminariet ikke løse under professor Bahnsens ledelse. Han var udtalt modstander af sprogreskripterne. I danske blade skrev man — med en indrømmelse af Bahnsens loyalitet — om seminariet: „I national henseende ruller der så ægte tysk blod i dets årer, som selv den mest fuldblodige germanist vil forlange“, og: „så langt man kan huske tilbage, havde seminaristerne været slesvigholstenske“. Med henblik på modstanden i Tønder mod indførelsen af det danske sprog skrev man: „Uden dette seminarium ville det aldrig været kommet så vidt med Tønder by“.

Man flyttede så det tyskslesvigske seminarium til Eckernførde med Bahnsen som forstander. 7. januar 1858 åbnedes det dansk-slesvigske seminarium i Tønder af den nye forstander, professor Kühnel, med den erklæring: „Fra denne læreanstalt bør ingen udgå, som ikke kan udgå med et dansk sind og et dansk hjerte“.

Hvorledes var nu stemningen blandt seminariets elever i Kühnells korte forstandertid fra 1858 til 1864? Derom giver nogle gamle håndskrevne blade oplysning. De er blevet overdraget seminariets arkiv af lærerinde frøken Clausen i Jejsing. De har været i familiens eje fra hendes bedstefader, der var elev på seminariet i årene lige op til 1864. Det er seminariets elevblad fra disse år, som blev oplæst ved elevernes møder. Desværre er samlingen ikke opbevaret komplet, men de eksi-

sterende blade er dog tilstrækkelige til at give et godt indblik i forholdet mellem eleverne i disse år.

Det fremgår af disse blade, at eleverne i det store og hele har følt sig på linie med den kurs, som var markeret af Kühnel. De har følt det som deres fremtidsopgave at bidrage til, „at det, hvad der i en svunden fortid er revet ned, atter kan blive bygget op“. De lykønsker de dimitterende, der vælger Angel som virkeplads for der at „gjenvinde den ånd og ægte nationale dannelse, de her på seminariet have modtaget“. Deres ubehjælpssomme rimerier er næsten alle af nationalt indhold:

„Fortræng Tydsken ganske
Det Løsen vi tog,
Da vi til vort danske
Seminarium drog“,

hedder det.

De fører deres lokale krig ved at nægte at købe stilehefter hos bogbinder Seifert, fordi han engang har forbudt en seminarist, der boede hos ham, at hejse Dannebrog. Et stærkt indtryk har de modtaget ved afsløringen af Istedløven. Da var seminaristerne tilstede og sang nogle sange. De giver ved seminariets fester udtryk for ejderbevægelsens ønske om, at „Grundlovens friheder også engang måtte udstrække sig til os sønderjyder“ og sender sønderjydsk hilsen til det skandinaviske studentermøde i København 1862.

Bladet søger at orientere eleverne i de politiske begivenheder op imod 1864, og det fremgår af en notits fra december 1863, at læseforeningens aviser er stærkt efterspurgt. Efter Frederik VII's død udtaler en indsender sin glæde over at Christian IX vil fortsætte Frederik VII's politik og tilføjer: „Det rygte går i disse dage fra mund til mund: „de svenske komme os til hjælp, de have endnu ikke glemt deres broderskab, og kong Frederiks ven og broder kommer selv for at værne om den arv, denne har efterladt sig“. Det er kun et rygte, og ingen ved noget med bestemthed, men lad os kun begynde kampen“.

Men bladene viser også andet. De bekræfter, hvad vajsenshuskolens lærer Hagerup oplyser, at „seminaristerne er tydelig delt i to lejre. ... der er et tysk parti af håbefulde ynglinge fra Flensborg, Angel og Frisen“.

Efter hvad der påstås i disse blade, har „flere den mening, at når en sydslesviger kommer herind på seminariet, så må han være tysk, og så er der flere, som udspionerer ham“. I et svar til denne bemærkning hedder det, at „sydslesvigerne ofte havde vist, hvad man kunne vente sig af dem i national henseende og derfor er det meget naturligt, at man iagttager en person fra disse egne, da det altid er godt at

kende sine folk, men det kan man meget godt uden at udspionere ham“.

Man har været efter de elever fra de sydlige egne, der ikke var dansk sprog mægtige og derfor undertiden talte tysk. Og man har fra anden side reageret stærkt mod dette. En indsender skriver: „Det er mig ubegribeligt, hvorledes vi, når vi høre dem tale det tyske sprog, der for dem er så kjært, deraf kunne slutte, at de ere... ja, vi kjende jo nok alle de udtryk, som bruges... Det er hårdt for een, fordi han ikke har været så heldig at hans moder lærte ham dansk, at høre sig nævnt med mindre velklingende prædikater, skønt han er sig bevidst, at han er ægte dansk i sind“. Fra modsat side stemples det som udtryk for lunken danskhed og falsk forsonlighed at ville tage det tyske sprog under sin beskyttelse. Med navns nævnelser angriber man en bestemt elev, der taler tysk, når han kommer ud på omegnens kroer, og som kritiserer den danske sprogpolitik, og som på demonstrativ måde har irriteret nogle kammerater med tyske sange, netop som de sad og glædede sig på deres værelse over en fest på seminariet, hvor Frederik VII's fødselsdag var blevet fejret med nationale tilkendegivelser.

Man fremdrager med harme dette i bladet, „thi — kammerater — skulle vi tåle, at tyskhed fjæles indenfor det danske seminariums mure, at tysk skjuler sig mellem os bag de hæderlige danske farver — skulle vi se rolige på, at een af vor midte, om hvis tyskhed vi ere overbeviste, rejser til Angel for at virke for det danske sprogs udbredelse, vor og vort seminars opgave“.

Angel har åbenbart særlig været i diskussionens brændpunkt. Der er et skarpt angreb på angelboerne for manglende national troskab. — Men der er også et varmt forsvar, hvori det fremhæves, at de i deres kamp for deres modersmål er blevet svigtet af den danske regering, og at „den angelske befolkning føler sandelig ingen trang til at indlemmes i Tyskland“. Kun sprogreskripterne er dem en anstødssten og betragtes som et dansk åg, idet de ønsker at beholde tysk til kirke- og skolesprog, efter at „tysk har været deres kirke- og skolesprog i en lang række af år og har under allerhøjeste beskyttelse fortrængt det danske sprog, så at omgangssproget også for størstedelen nu er tysk“.

Som det vil ses, giver disse blade et godt indblik i stemningen på Tønder seminarium i sprogreskripterens tid. Det er værdifuldt historisk materiale. Man kan kun ønske, at også andre måtte være opmærksom på, hvad der muligvis kan gemme sig i skabe og skuffer af gamle gulnede papirer. Det var dog muligt, at et og andet var værd at fremdrage. Sådanne gamle papirer kan gøre os klogere på fortiden — men dermed kan de muligvis også gøre os klogere på nutiden.

Vestk. 11. 10. 51.

Hvordan får trækfuglene årets signal til opbrud?

AF HJALMAR PETERSEN

Trækfuglene er borte, men kommer snart igen. — Gøgen, der i maj måned lod sine første livsglade kuk-kuk lyde i vore lyse nætter, har sit vinterkvarter i Sydafrika. — Storken, der sindigt spankulerede sin ensomme runde i engene på jagt efter frøer, holder til i Sydøstafrika — og svalen søger til Afrikas sydligste egne, hvor den først ankommer omkring midvintertid.

Hvad er det for en mystisk kraft, en uimodståelig kalden, der hvert forår drager visse fugle fra Afrika og Sydeuropa til Danmark, og hvordan får de signalet til opbrud om efteråret? Over for selve grundproblemet: de ydre årsager til fuglenes træk må videnskaben indtil videre desværre melde pas. Der er indtil nu ikke opstillet nogen teori, der har kunnet holde stik.

Tidligere har man ment, at det aftagende dagslys hen på eftersommeren skulle være det rent ydre tegn til opbrud, men sandsynligheden er så ringe, at videnskaben ikke har turdet acceptere det. Hvordan ville man i så fald forklare det fænomen, at Solsorten nu forbliver i Danmark om vinteren, mens den for et halvt århundrede siden forlod os til fordel for varmere lande hvert efterår (Solsorten optræder f. eks. i St. St. Blichers digtcyklus „Trækfuglene“)?

I enkelte tilfælde kan man med sikkerhed fastslå en af de væsentlige grunde til afrejsen, der dog må siges at være af såre prosaisk art. Det gælder gøgen, der hovedsagelig lever af de lødne spinderlarver, og netop i august måned — da gøgen gør tegn til at forlade os — forpupper disse larver sig og er dermed ikke mere tjenlige til føde for gøgen. Når der således ikke er mere mad, drager gøgen bort. I denne forbindelse bør det dog nævnes, at dette kun gælder de voksne gøge, idet gøgeunger først flyver mod syd henvend en måneds tid senere.

Også hvepsevågens sene ankomst her til landet — nogle dage ind i juni måned — har en materiel årsag, idet denne fugls føde fortrinsvis består af hvepse og humlebier, og disse insekters „Sæson“ ligger jo først for alvor i denne tid.

En trækfugl, der forlader os om efteråret, vil selvfølgelig undgå vor kolde årstid med sne og frost, hvor det kan være uhyre vanskeligt at fremskaffe tilstrækkelig føde til livets opretholdelse. Men de fugle, der forlader os, ankommer til de tropiske lande netop på den tid, da disse egnes hjemmehørende fugle er ved at yngle, og konkurrencen

om at skaffe føde til de nye kuld er særlig stor. Og her nærmer vi os det væsentlige problem ved hele fugletrækkets gåde: enten må vore trækfugle i den store konkurrence med tropfuglene komme til kort og ikke få tilstrækkelig føde, således at de bedre klimabetingelser næppe kan siges at opveje denne ulempe — eller også er der rigelig føde til alle fugle i troperne, og da melder sig naturligt det spørgsmål, hvorfor fuglene så overhovedet forlader dette velforsynede område for at vove sig ud på en lang — og i mange tilfælde farlig — rejse?

I slutningen af forrige århundrede fattede videnskaben for alvor interesse for trækfuglenes ruter og endelige bestemmelsessted, og en belgisk forsker begyndte så småt at forsyne fugle med letgenkendelige bånd. Denne primitive fremgangsmåde blev dog hurtigt afløst af et nyt, som den danske overlærer H. Chr. C. Mortensen har æren af. Han satte system i den såkaldte ringmærkning. Talrige fugle, fortrinsvis storke, enten unger i reden eller indfangede fugle, blev forsynet med en ganske let aluminiumsring om benet, så forsigtigt, at den ikke kunne komme til at genere fuglen. I ringen blev indridset en indskrift, der meddelte den eventuelle finder, at man udbad sig nærmere oplysninger om, hvornår, hvor og under hvilke omstændigheder den pågældende fugl var blevet fundet. Dette system har vundet indpas i talrige lande, og ved hjælp af det indkomne materiale har man set sig i stand til med temmelig stor nøjagtighed at rekonstruere bestemte ruter for visse fugle.

Storkens rute er således fastlagt med sikkerhed. Man véd, at der eksisterer to ruter, den ene fra Vesteuropa over Middelhavet ved det snævre Gibraltar-stræde og videre gennem Nordafrika, den anden gennem det østlige Tyskland, gennem Ungarn, Balkan og via Bosporustrædet over Palæstina og Ægypten — og begge ruter fører videre til det endelige vinterkvarter: Natal i Sydøstafrika, 12 000 kilometer fra Danmark. Man har endvidere kunnet konstatere, at storke, der ruger i den østlige del af Europa — Danmark regnes i denne forbindelse som hørende til Østeuropa — følger ruten over Lilleasien og Palæstina til Sydafrika, mens storke, der ruger i Vesteuropa tager ruten over Gibraltar og Nordafrika.

Ved at følge ruterne på et landkort vil man ikke undgå at lægge mærke til, at storke så vidt muligt holder sig til områder med land, skønt en direkte rute over Middelhavet ville spare fuglene for ca. 2000 kilometer. Det har dog en meget naturlig forklaring: Storke er svæveflyvere, der for at spare på kræfterne lader sig bære frem af opadstigende luftstrømninger. Men disse findes ikke over åbne havoverflader, og her måtte de store fugle så uafbrudt slide på kræfterne for at nå

frem. I stedet for holder storke sig til landområder, hvor bjerge, skove og kystklinter frembringer den opvind, der er så behagelig — og nødvendig — at udnytte.

Men netop med storke har videnskaben arbejdet videre. — Et interessant forsøg i Tyskland gik ud på, at man tog ganske unge storke ud af rederne i Østprøjsen og holdt dem tilbage, indtil alle de gamle storke var fløjet mod syd. Derefter blev de unge storke ringmærket og transporteret til Vesttyskland, hvorfra de så blev sendt ud. I spænding afventede man nu resultatet af dette forsøg. Vilde fuglene overhovedet flyve afsted? De havde jo ingen, der kunne vise dem vej. Ville de tage den tur, der var mest naturlig efter deres nuværende opholdssted, altså via Gibraltar, eller ville de følge deres forældres rute, altså flyve tilbage til Østprøjsen for derfra at søge mod syd over Lilleasien og Ægypten? Man tør nok sige, at forskerne blev overraskede, da resultatet forelå: de unge storke skød ganske simpelt genvej og fandt en helt ny rute, der gik i sydøstlig retning, hvorved de nåede Alperne, fortsatte via Italien og Balkanlandene for dér at støde til den vej, deres forældre var fløjet for et stykke tid siden!

Der er noget uforklarligt storslået ved disse fugletræk. — Nogle fugle trækker udelukkende om natten, andre — f. eks. storken — alene om dagen, og atter andre skifter tilsyneladende uden system mellem nat og dag. Enkelte arter, det gælder de fleste småfugle, trækker oftest lavt hen over jorden, mens andre til gengæld søger højere op, dog sjældent mere end til ca. 1000 meters højde. I mørke regnfulde nætter trækker fuglene gerne så lavt, at deres skrig tydeligt kan opfanges af den sene nattevandrer — men så snart vejret klarer op, søger fuglene betydeligt højere op i luften. Med en hastighed på omkring 40—60 kilometer i timen drager trækfuglene mod syd, størren menes endog at nå en gennemsnitsfart på 70—75 kilometer i timen. Uger og måneder kan det i visse tilfælde vare, før målet nås, fordi fuglene undervejs holder rast eller på anden måde giver sig god tid. — Andre kan præstere „blindflyvning“ over lange strækninger, d. v. s. uden at de har et bestemt synligt punkt at stile imod. Den amerikanske brokfugl flyver således over Atlanterhavet mellem Ny-Skotland og Sydamerika, en tur på næsten 48 timer, i eet stræk! Den mest fantastiske præstation yder dog den arktiske terne, der hvert år flyver fra egnene omkring Grønlands nordspids til sydpolarlandene — og hjem igen, en flyvetur på ialt ca. 40,000 kilometer!

Foruden de ufattelige kræfter der ligger bag disse præstationer, må fuglenes orienteringssans også siges at være forbløffende. Vor hjemlige svales flugt mod sydens varme er en omtale værd. Den retter sin

kurs mod syd, flyver over alpernes isbarriere, der kræver sin told i form af kuldedøden. Dernæst går turen videre igennem Italien, hvor talrige fugle indfanges og lander i beboernes suppegryder. Endelig flyver de videre over det brede Middelhav, hvor mange fugle udmattes og dødtrætte søger hvile på forbipasserende skibe. Og er endelig denne første etappe overstået, venter Sahara, verdens største ørken. Det kan hælde, at bjergpartier og skiftende klimabælter for en tid slår svalerne ud af kurs, men målet nås til sidst. Og alle anstrengelser til trods, starter svalerne forholdsvis kort tid efter for at begive sig mod nord ad samme krævende rute. Om svalernes orienteringssans kan iøvrigt fortælles, at allerede i det gamle Rom udnyttedes denne evne, idet svaler blev anvendt som budbringere fra de store væddekørsler. Medbragte svaler blev forsynet med farverne af de sejrende vognes farver og sluppet løs, hvorefter de sporenstregs vendte tilbage til deres kvarter — og til de nysgerrigt ventende romere!

Men kan det da ikke være de gamle fugle, der viser deres unger den vej, de selv for år tilbage lærte af deres forældre? Dette spørgsmål må straks besvares benægtende. — Det er allerede nævnt, at gøgeunger først flyver senere fra Danmark end de voksne gøge, og det samme gælder for talrige andre fugle. Og dog er der ingen tvivl om, at disse unge fugle når frem til det rette vinterkvarter, skønt de ingen som helst muligheder har haft for at vide noget om dets beliggenhed endsige dets eksistens.

Som et lille kuriosum, der ingen speciel tilknytning har til netop trækfugle, men dog er af en vis interesse, er spørgsmålet: hvordan kan fugle flyve så hurtigt og ofte i dagevis uden at hvile sig eller „tabe vejret“. Hverken mennesker eller pattedyr har jo lignende muligheder for at løbe de samme strækninger på tilsvarende tid. Undersøgelser af fugles legemsbygning viser da også, at lungen hos fugle er helt anderledes bygget end vore. — Som et vedhæng til lungerne findes nemlig store luftsække, der er forbundne med lungerne og virker som vældige blæsebælge, der leverer frisk luft, mens udåndingen foregår! Nogle af disse luftsække lægger sig ovenikøbet omkring hjertet og skyder sig ind imellem flyvemusklerne, således at de under langvarige flyveture kan beskytte mod overophedning, nøjagtig ligesom køleren på en bil beskytter motoren mod at blive for varm!

På samme måde som vi hvert efterår må afgive et stort antal fugle, modtager vi hver vinter norske og svenske fugle, der har valgt Danmark til opholdssted for vinteren.

I nedenstående tabel angives for nogle af vore mest kendte trækfugles vedkommende den omtrentlige ankomsttid, der dog kan variere en del, afrejsetid samt rejsens mål:

Lærke: ankomst: januar—februar, afrejse: november, mål: Sydvesteuropa.

Stær: ank.: februar, afrejse: oktober, mål: England, Irland.

Vibe: ank.: februar-marts, afrejse: september, mål: Sydeuropa.

Præstekrave: ank.: februar, afrejse: september, mål: Spanien.

Rødhals: ank.: marts, afrejse: oktober, mål: Sydvesteuropa.

Stork: ank.: april, afrejse: august, mål: Sydøstafrika.

Svale: ank.: maj, afrejse: september, mål: Sydafrika.

Gøg: ank.: maj, afrejse: august, mål: Sydafrika.

Nattergal: ank.: maj, afrejse: august, mål: Østafrika.

Trækfuglenes gåde er stadig et uløst problem, men videnskaben arbejder ihærdigt videre med løsningen. For ganske nylig har man f. eks. kunnet konstatere, at radiobølgerne fra de deccastationer, der sikrer skibenes sikkerhed i vore farvande, i nogen grad får trækfuglene til at afvige fra den normale kurs. Betydningen af denne konstatering kan man imidlertid først fastslå efter flerårige iagttagelser.

Hjalmar Petersen.

Fortegnelse over dagbladsartikler 1951

vedrørende sønderjydske historie m. m.

VED NEUMANN OG STENZ

Følgende forkortelser er anvendt: Dann. = Dannevirke, Fl. A. = Flensborg Avis, Hmdl. = Hejmdal, Hzt. = Südschleswigsche Heimatzeitung, J. T. = Jydske Tidende, D. Nordschl. = Der Nordschleswiger, Sønderj. = Sønderjyden, Vestk. = Vestkysten.

Almindelig historie

Andersen, C. Uffe: Bondedrengen fra Skeldemark blev en bys grundlægger (i Norge), Sønderj. 5.-7.

Behrends, Jens Peter: „Med lov skal man land bygge“. — In Südschleswig ist das jütische Gesetz noch heute wirksam, Hzt. 4.-4.

Degen, Hans: Samtale om Istedløven, Fl. A. 23.-2.

Friis, Niels: De danske Flensborg-Generaler, Fl. A. 18.-9, 19.-9.

N. B. H.: Amtmand og herredfoged. Fra Åbenrå amt omkring 1800. Hmdl. 20.-8.

Hersbøl, E.: Romantiker og Revolutionær (Harro Harring) Fl. A. 28.-2.

T. J.: Angels ursprungliche Sprache, Hzt. 11.-7.

T. J.: Klassischer Baukünstler im Gesamtstaat, Hzt. 24.-1.

Kamphøener Morten: Dronning Anna Sophies skæbne, J. T. 21.-9.

Kamphøener Morten: Et helstats gravmæle (Flensborg gamle kirkegård), J. T. 23.-12.

Kamphøener, Morten: Hans den Yngre og hans tid, J. T. 3.-11.

Lampe, Jens: En slesvigsk Helstatsmand (professor Chr. Aug. Bahnsen), Fl. Av. 6.-10.

- Lorenzen, Vilh.: Om ældre tiders bygningssskik i Sønderjylland, Fl. Av. 22.-12.
- Marstrand, Vilh.: Egerborg og Eckernførde, Fl. Av. 24.-11., 26.-11.
- Pedersen, J. Ankjær: Hvor lå Barrid Syssels tingsted?, Dann. 27.-1.
- Ræder, M. O.: Minder fra Afstemningen i anden Zone, Fl. A. 3.-3
- Samme: Fra Als — Spredte Studier (Aug. F. Schmidts bog om Als), Fl. Av. 31.-8.
- Schmidt, Aug. F.: Fra kirkegårdene, Hmdl. 29.-12.
- Schmidt, Aug. F.: Hav-stednavne ved Sundeved og Als, Hmdl. 29.-5.
- Schmidt, Aug. F.: Kirkeskibe, Hmdl. 10.-9.
- Telling, Søren: Byen, der gik under, Fl. Av. 21.-1., 22.-1.
- Thygesen Fr.: Danske konger i Sydslesvig I, II, III, Fl. A. 2.-7, 3.-7., 4.-7.
- Vosgerau, Rech.: Fra Fabriksbygning og Guldmagerværksted til Plejehus („Christians Plejehus“ i Eckernførde), Fl. A. 29.-10.
- Et mindesmærke ved Itzehoe (om Henrik Rantzau), Dann. 24.-1.
- Første vogn på ruten Haderslev-Åbenrå var en 7 pers. Opel, Dann. 1.-5.
- 700 alsinger blev slæbt på slavemarkedet, Sønderj. 24.-9.

Enkelte lokaliteter

Sønderjylland:

S ø n d e r j y l l a n d. Sønderjyllands kirkegårde, Sønderj. 15.-2.

Haderslev:

Friis, Niels: Haderslev domkirkes orgel, J. T. 5.-1.

Da treårskrigenes soldater marcherede gennem Haderslev, Dann. 30.-1.

Lykkelige lærerår ved Haderslev Katedralskole (lektor V. S.

Lauritsen), Dann. 23.-10.

Haderslev amt.

K ø b e n h o v e d. Fra Københoved bysamfund: Kampen om børnenes undervisning indenfor den tyske skole, Hmdl. 26.-11.

N u s t r u p : Beretter Nustrup-krucifikset om en kongedatters tragedie, Dann. 10.-4.

K e l d e t : 25 husmænd fejrede i går 25 år på Keldet, Dann. 2.-4.

T ø r n i n g : Jensen, N. A.: Tørring mølles aftægtshus ligger på stedet for Gram herreds tingstue, Dann. 2.-8.

H e j l s : Da Kjær mølles ejer rettede landegrænse, J. T. 27.-12.

Åbenrå:

Affenraask snak dør ud, Sønderj. 15.-2.

Fra Adolf von Soest til Speckhahn (barberer i Åbenrå), J. T. 20.-6.

Jørgensgård: Fra hospital til fyrstelig avlsgård (N. B. H.),

Hmdl. 22.-6.

Huse i det forsvundne Åbenrå, Sønderj. 13.-10.

222 år posthus i Åbenrå, J. T. 25.-11.

Postvæsenet i Åbenrå siden 1729, Sønderj. 22.-11.

Oprør (N. B. H.), Hmdl. 15.-6.

Åbenrå amt.

F r ø s l e v. Hos Karsten Thomsens datter i Frøslev, Hmdl. 15.-6.

G r ø n g r ø f t o g K v æ r s L a d e g å r d. Schmidt, Aug. F.: En morsom herremand (Kaptajn Andreas Petersen), Hmdl. 8.-11.

Hønsnap. R. Bakkegaard Olsen: De „kongelige“ fra Hønsnap, Fl. A. 3.-10.

Brundlund. Brundlund Ladegård (N. B. H.), Hmdl. 6.-7.

Sønderborg amt.

Augustenborg. Augustenborg fester på søndag for et 300 år gammelt skøde, Dann. 14.-8.

Svensson, Tilde: Fra hovbønder til frie borgere i Augustenborg, J. T. 24.-8.

Hørup: Schiødt, Poul Kamp: Ved sommertid i Hørup præstegård, J. T. 3.-6.

Nordborg. Gennem brand og heksebål til nye tider, Sønderj. 14.-2. Værnet mod Venderne, Sønderj. 21.-3.

Sandbjerg. Schiødt, Poul Kamp: Reventlowernes gamle gods har ingen spøgelse, J. T. 16.-9.

Da teglværksarbejderne måtte klare sig med brændevinen, Sønderj. 16.-6.

Tønder:

Friis, Niels: De Tønder-organister i halvfjerde hundrede år, J. T. 5.-4.

Et dystert 400-års minde (hekseforfølgelser), Sønderj. 3.-11.

Minder fra „Humlekæren“, Vestk. 6.-2.

Tønders bagerlav 250 år, J. T. 24.-12.

Tønders ældste købmandsgård, Vestk. 17.-1.

Tønder amt.

Jordsand. Buchwald, Gunnar: Jordsand, die Insel, der 10 000 Möven, Hzt. 21.-6.

Rømø. Kommandørgården på Rømø, Fl. Av. 5.-7.

Buchwald, Gunnar: Als man auf Rømø Reichtümer häufte, Hzt. 6.-7.

Ubjerg. Skamstøtten ved Sæd står endnu på sin oprindelige plads, Fl. Av. 11.-9.

Flensborg kreds.

Oversø. Rolfsen, Rolf: Das letzte Opfer des Galgens von Oeversee, Hzt. 6.-6.

Slesvig kreds:

Havetoft. Die Marienkirche zu Havetoft, Hzt. 28.-11.

Stapelholm lag einst am Meer.

Treja: Da Treja var jernbanestation, Fl. A. 9.-7.

Arnæs: Arnæs, — Skipper- og fiskerlejer ved Slien, Fl. A. 2.-7.

Heimann, Heinz: Arnis in alter Zeit, Hzt. 16.-5.

Heimann, Heinz: Die alte Schifferkirche von Arnis.

Arnisser Bäume und ihre Geschichte, Hzt. 4.-4.

Sydtønder kreds:

Nibøl: Dedsbøl der blev indlemmet i Nibøl, Fl. Av. 29.-7.

Klægsbøl: Klægsbøl — Byen i vandkanten, Fl. Av. 23.-9.

Husum kreds:

Hoge: Vesterhavsøen Hoge, halligernes dronning, Fl. Av. 23.-11.

Ejdersted kreds:

Tønning: Besuch des dänischen Königs in Eiderstedt im Jahre 1842, Hzt. 19.-9.

- Wohlstand im 18. Jahrhundert.
T ö n n i n g : Das Tönninger Schifferhaus, Hzt. 27.-6.
 Aus Tönningers Vergangenheit, Hzt. 11.-4. og 18.-4.
 Tönninger Holländerei og
 Als der Schwede Steenbock i Tönning kapitulieren musste,
 Hzt. 4.-7.
E j d e r s t e d : Die letzte Hinrichtung, Hzt. 30.-5.
H e l g o l a n d : Helgolands onde tid begyndte da Tyskerne fik øen
 i 1890, Dann. 9.-1.

Folkeminder

- Heimann, Heinz: Der Königstein bei Arnis, Hzt. 28.-11.
 Kaufmann, Th.: „Hellig tre Konger“, J. T. 7.-1.
 Lausten-Thomsen, H.: Sorgagre, Hmdl. 13.-10.
 Schmidt, August F.: Bonden med det sidste neg drillet i hundreder
 af år, Dann. 23.-8.
 Den nordiske „Nis Puk“, Fl. Av. 22.-12.
 Die Sage von Bollhuus, Hzt. 23.-4.
 Et uhyggeligt 400 års minde. Heksefølgelser og hekseprocesser i
 Tønder og Tønder amt, Hmdl. 5.-11.
 Sagen um Gross-Bombüll (Sydtønder amt), Hzt. 20.-6.
 Samme: Das Strafrecht unserer Väter,, Richter richt rechten“.

Personalhistorie

- Damm, Chr.: Alsiske kunstnere, Sønderj. 12.-3.
 Hansen, C. F.: Baumeister unserer Heimat, Hzt. 12.-7.
 Gregersen, Hans Vald.: Herman Bangs fader, J. T. 17.-1.
 Den synske jomfru i Abenrå (Jomfru *Fanny*), J. T. 21.-6. og 27.-6.
 Refslund, Chr.: *Peter Grau* fylder 85, Fl. Av. 20.-2.
 Lidt fra Aller kirke (et maleri af *Jes Jessen*), J. T. 21.-6. og 27.-6.
 Lausten-Thomsen, H.: *Gustav Johannsen*, Hmdl. 25.-10.
 Schmidt, Aug. F.: Pastor *Jørgensen* i Oksenvad, Hmdl. 5.-10.
 Schmidt, Aug. F.: 15 karle i Forballum 1840 blev begyndelsen til
Kolds højskole, Dann. 6.-7.
 Christensen, Olav: Slægten von *Krogh* i Sønderjylland, Dann. 19.-10.
 Friis, Niels: Flensborg Nikolaj-orgels bygmester (*Nic. Maas*),
 Fl. Av. 27.-11.
 For 100 år siden døde præsten fra Starup i Hammelev præstegård
 (*Ludvig Chr. Müller*), Dann. 2.-6.
 M ø l l e r, J e n s : Dyrslæge *Jens Møller* død, Hmdl. 29.-11.
 På strejftog langs Flensborg fjord (maleren *P. Nicolaisen*),
 Dann. 29.-9.
 Damm, Chr.: Jürgen Ovens, Fl. Av. 20.-2.
 Det Dreier-Sass'ske epitafium i Haderslev domkirke, Dann. 3.-1.
 Spandet, M. C.: Slægten *Spandet* fra Fjersted i Spandet sogn,
 Vestk. 12.-2.
Stine med æ bibel fra Kloster fik rejsepenge af Christian X,
 Vestk. 3.-1.
 Holdt, Jens. Hans Tonnesen: Pastor *Johannes Tonnesen* om sin fars
 livsgerning i Nordslesvig, Hmdl. 13.-9.

Schmidt, Aug. F.: Kr. Niels *Tøxen* og hans søn, Dann. 23.-1.
Schmidt, Aug. F.: Mere om Kr. Niels *Tøxen* og hans søn Blok,
Dann. 12.-4.

Lokalhistorisk kursus og Historisk Samfund for Sønderjylland

AF DR. MED. H. LAUSTEN-THOMSEN

I dagene torsdag, den 3. og fredag, den 4. januar har „Historisk Samfund for Sønderjylland“ holdt et lokalhistorisk kursus i Åbenrå og Haderslev. For 10 år siden havde det et lignende kursus i Åbenrå, men det var den gang nærmest kun et arkivkursus, medens det i år også tog andre opgaver op.

Først samledes deltagerne på det sønderjyske landsarkiv. Der havde meldt sig adskilligt flere, end det var muligt at tage imod. Alligevel var der deltagere fra alle Sønderjyllands egne, fra Als og fra vestkysten, fra de 8 sogne og fra Sydslesvig. Først foreviste landsarkivar *Gribsvad* sit arkiv og fortalte om, hvilke skatte og gamle papirer det rummer. Om eftermiddagen fortalte arkivar *Iversen* om trykte hjælpemidler til studiet af stedlig historie, og kursusdeltagerne fik vejledning i læsning af de gamle dokumenter, i særdeleshed også i læsningen af de gotiske bogstaver.

Om aftenen samledes deltagerne med en interesseret kreds af Åbenrå bys borgere til mødet på Folkehjem. Cand. pharm. *Brandt* fra Fåborg, som er ophavsmanden til det by-historiske arkiv i denne by, fortalte om samling og opbevaring af fotografier af historisk interesse, og efter hans foredrag drøftedes fremgangsmåderne for at hindre ødelæggelsen af sådanne historiske, tit særdeles værdifulde vidnesbyrd fra gamle dage og fra vor egen tid. Der blev gjort stærkt opmærksom på, at også i vor tid skabes der hver dag historie, og at fremtiden vil være taknemmelig for alt, der gør det lettere for den at forstå en tidligere tids tanker og livsformer.

Det samme var landsarkivar *Hvidtfeldt* stærkt inde på i sit foredrag om udarbejdelsen af en sognehistorie.

I fredags var deltagerne i kursus først i Sønderjyllands eneste frødstenskirke i Starup, der ligesom kirken i Grarup fremvistes af museumsinspektør *Neumann* i Haderslev. Der blev endnu inden middag tid til et kort besøg i Haderslev nyrestaurerede domkirke.

Om eftermiddagen var *Neumann* hele tiden leder. Efter en kort gennemgang af oldsagssamlingen i Haderslev museum, gik man igennem frilandsmuseets bygninger. Det var ret vanskeligt at løsrive sig fra de gamle brugsgenstande; men programmet bød endnu på *Neumanns* foredrag om museerne og lokalhistorien.

— Der var enighed om, at man havde haft et par rige dage, og der lød mange lovord både til ledere og til Historisk Samfund. Det sidste, man hørte, da rutebilen kørte afsted igen til Åbenrå, var en kvindelig deltager, der mente, at der snart bør afholdes „et fortsættelseskursus“.

Deltagere i det lokalhistoriske kursus (fortsættes næste side)

Aktieselskabet
C. I. Christensens Papirhandel
E S B J E R G

Sønderjyllands Kreditforening

Haderslev

Morsø Støbegods

Aktieselskabet

N. A. Christensen & Co

Kgl. Hofleverandør . Nykøbing Mors

Støt

Annoncørerne

AKTIESELSKABET
NORDISKE KABEL- OG TRAADFABRIKER
KØBENHAVN F.

Spare- og Laanekassen
for Hobro og Omegn

Annonceekspedition:

Aastrupvej

Haderslev

Telf. 22362

DELTAGERE I DET LOKALHISTORISKE KURSUS

Lærer V. Uldall Juhl, Agstrupskov skole, Bjært.

Proprietær Kr. Vyff, Paulinesminde, Vonsild.

Overbibliotekar Th. Hildebrandt, Haderslev.

Pastor Hans Kvist, Valsbøl.

Fhv. højskoleforstander Olaf Skov, Svenstrup Als.

Assistent Laursen, Bovrup.

Seminarieelev Karl Andresen, Tønder.

Frk. Anne Marie Haugaard, Strandelhjørn.

Gårdejer Peter P. Schmidt, Lavensby.

Aftægtsmand Jørgen Skov, Skovgaard, Svenstrup.

Sekretær, cand. mag. N. Kingø Jacobsen, København.

Gårdejer Hans Lorenzen, Ballum.

Slagtermester Alfred Junker, Agerskov.

Sognepræst Hans Petersen, Hostrup.

Lærer Johs. B. Jepsen, Løjt Kirkeby.

I turen til Haderslev deltog endvidere lærer J. Holdt, Rugbjerg.